

22.07.2024

לכבוד

יו"ר ועדת החוץ והביטחון
חבר הכנסת יולי יואל אדלשטיין
כנסת, ירושלים

חוק הגיוס- נייר עמדה מטעם "בונות אלטרנטיבה" באשר לפגיעה האפשרית בזכויות הנשים המשרתות בצה"ל

חוק גיוס יעיל ושוויוני הוא כורך השעה במדינת ישראל ומחייב המציאות לאחר השבעה באוקטובה. חוק גיוס המקיים ערכים אלו הוא בעל חשיבות חברתית, לאומית וחוקתית. שכן חוק גיוס שוויוני שמכיל בתוכו גם סבלנות תרבותית, מגדיל את הסולידריות החברתית, את הזהות הלאומית ומבסס את העובדה שאין זכויות בלי חובות כי כולנו שווים ושוות בפני החוק. חוק שכזה, מביא עמו בשורה לאלפי אימהות ואבות, ששוויון הוא ערך עליון במדינת ישראל. במציאות טרגית של מאות חללים אסור שתהיה תחושה, אצל מי מההורים, שילדיהם נפלו בקרב ויש כאלו הזוכים ליחס שונה ואינם לוקחים חלק בסולידריות החברתית הנדרשת. מנגד, חוק שכזה ללא התיקונים הנדרשים, עלול להוות הפנייה עורף לאלפי נשים המשרתות בסדיר ובמילואים, שהוכיחו מעל כל ספק את תרומתן לביטחון המדינה.

המלחמה שהחלה ב-7.10 שיקפה את הצורך הקריטי בתיקון העוול בשוויון בנטל ובצורך בתוספת כוח אדם לצה"ל והתגברה התמיכה הציבורית בחוק הגיוס – אך הצורך בחוק שכזה אינו נובע רק ממשבר רגעי, אלא מהווה הזדמנות ממשית לשילוב חרדים במסגרת הצבאית ותיקון של משבר מדיני וחברתי הנמשך כבר שנים. עתה קיימת החובה על כנסת ישראל למלא את תכלית קיומה במשטר דמוקרטי, ולחוקק חוק העומד במבחן השוויון. **עם זאת, ישנה חשיבות ערכית וחברתית לאמירה ברורה – הפגיעה בשילוב נשים בצה"ל, שהמתווים השונים מעלים חייבת להיות סבירה, מידתית וזמנית.**

תיקון שאינו כולל התייחסות למשמעות הכבדה שהוא מכיל על שילוב נשים בצה"ל, מתעלם מעולות אחרות, שהן אולי סבירות לאור השעה וגודל המשימה, מעלה את הסכנה שיחרוג מכל תכלית ראויה. בסקר שבוצע במדגם של מעל ל-700 נשים, עולה כי לצד תמיכה מסוימת בהקמת חטיבות מופרדות לגברים, קיימת סכנה כי המשך התהליך יכלול פגיעה לא מדודה בשירות הנשים, תחת הצדקה של פוטנציאל לקשר, שירותים או חלוקת מתקנים עם מי ממשרתי החטיבות החרדיות. הניסיון מלמד, כי בגיבוש מתווים נותנים צה"ל ומערכת הבטחון משקל יתר לשיח עם ארגונים תורניים או חרדיים ולא כולל בתהליך גיבוש המתווים שיח עם ארגוני הנשים. אנו מקווים כי חברי הוועדה השונים ידרשו לקבל את מכלול השיקולים ומפת האתגרים המיוחדים לשירות נשים בצה"ל.

עמדתנו כפי שתובא כאן היא דרישה מהדרג המדיני לוודא כי לא יפגע שירות הנשים בצה"ל בעקבות מתווה חוק הגיוס המתגבש- באמצעות תיקון הכשלים בנוסח של "פקודת השירות המשותף" (להלן: "הפקודה"). הדרג המדיני נושא באחריות להבטיח כי לצד הגיוס הנדרש של החרדים, זכויותיהן של נשים המשרתות בצה"ל מוגנות מפני ההפרדה שעלולה במהרה להפוך להדרה, והדרך להשתלבות בחטיבות ויחידות צה"ל פתוחה עבורן.

דברי פתיחה

מעל תשעה חודשים חלפו מאז האסון הלאומי שפקד את המדינה ב-7 באוקטובר ומתחילת המלחמה הממושכת בעזה ובצפון. המערכה הצבאית הדגישה יותר מתמיד את חשיבות תרומתן של הנשים הישראליות, המהוות כמחצית ממערך ההגנה, לביטחון המדינה.

רוב הנשים פעילות בתפקידי עורף, אך מספר לא מבוטל שירת בחזית הלחימה: לפי נתונים עדכניים שהציגו ערוץ 12 התקיים גיוס של 64 אלף חיילות למילואים במלחמה הנוכחית, בשיעור היענות שעבר 100% בתפקידי לחימה שונים¹. מתוכן, כ-3,000 מגויסות הינן אימהות, שבחרו להתנדב למרות שהחוק פוטר אותן משירות מילואים². אמנם לאורך השנים חלה התקדמות בשילוב נשים בצה"ל ונפתחו בפניהן יותר תפקידים, אבל יש עוד דרך ארוכה ועדיין חסומה בפני נשים האפשרות להתמין ליחידות של הדרג המסער וליחידות המובחרות. למעשה, כ-15% מהיחידות בצה"ל סגורות בפני נשים.

המלחמה הדגישה את הצורך בכוח אדם נוסף לצה"ל והערך העליון של שוויון בנטל – בכך עלה הצורך המיידי בגיוס חרדים לצה"ל ומתן התאמות שנותנות מענה לצרכים הייחודיים של האוכלוסייה החרדית. **צה"ל, הוא כור ההיתוך של החברה הישראלית, ולכן לא בקלות החלטנו לנקוט בגישה שנותנת מקום לרעיון של יחידות נפרדות ללא נשים. רעיון שמחוץ לכותלי צה"ל ולצרכיו הביטחוניים, אין לו מקום בחברה הישראלית.** לצד זאת חשוב לציין – הטמעת נורמה של שוויון בנטל, צריכה להיות כזו המשווה בין הגנה על ערכים דתיים לבין הגנה על ערכים ליברליים, כגול השאיפה לשוויון מגדרי. על פי נורמה זו, חיילים וחיילות חילונים לא יתבקשו להתפשר על הערכים הליברליים שלהם למען התחשבות מוחלטת בערכים של חיילים דתיים, לדוגמה הדרת נשים מהמרחב המשותף ולא רק מהיחידות המוקצות לחרדים.

על מנת לוודא זאת, לצד חקיקת חוק הגיוס, יש להסתכל מחדש על הנוסח של "פקודת השירות המשותף" (להלן: "**הפקודה**") המכוננת שעודכנה ב-2016. פקודה זו הייתה אמורה להגן על שירות שוויוני של נשים, תוך פשרה בין הצדדים השנים. אך בהתבסס על מחקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה³ ונתונים של המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS)⁴, ישנם כשלים משמעותיים בפקודה בפרט ובצה"ל בכלל שעלולים להחמיר את מצבן של הנשים בצה"ל לאור הגיוס מוגבר של חרדים, כפי שיפורט להלן:

פגיעות אפשריות בנשים המשרתות בצה"ל שיכולות להתרחש בעקבות גיוס חרדים, ללא התאמות הנדרשות:

- היעדר מנגנון הגנה מפני פגיעה בחיילות בפקודת השירות המשותף: כיום, הפקודה נעדרת הנחיה מפורשת האוסרת הדרה או אפליה של חיילות באירועים מעורבים, שבהם נוכחים חיילים דתיים או בהדרכות כאלה מחוץ ליחידות המופרדות שהוקצו להם. זאת בעקבות ביטולו של הסעיף במהלך תכנון הפקודה, המורה על יישום הפקודה ככל האפשר שלא בדרך של הפרדה (סעיף 3 בנוסח המקורי). הפתרון המוצע – עיגון מנגנון להגנה על חיילות – הוספה לפקודה נספח שיקבע איסור מפורש על הדרה או אפליה של נשים מטעמי שירות משותף. מומלץ גם לתת דגש בהדרכות לחשיבות שבהימנעות מהפרדה ככל האפשר.

¹פורסם על ידי הכתבת רותי שילוני בחדשות 12 ובאתר n12, "פניונים תחת אש וצוקות של פצועים": הנשים שהשאירו משפחה בבית והתגייסו – מדברות", 25.3.2024

² יש לציין בהקשר לכך, שאתר צה"ל מציג נתון שונה של 19% אחוז מתגייסות למילואים מתוך 195 אלף חיילים וחיילות, כלומר 54 אלף מגויסות. ³ עידית שפרן גיטלמן, 2020. "שילוב נשים בצה"ל בראי פקודת השירות המשותף", המכון הישראלי לדמוקרטיה.

⁴ פנינה שרביט ברוך, (2022). "פתיחת כלל תפקידי הלחימה בצה"ל בפני נשים", המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS).

- היעדרה של יחידת היוהל"ם מסעיף האחריות בפקודה: על פי נוסח הפקודה כיום, קצין פניות הציבור הוא הגורם המטפל בפניות של גורמים אזרחיים או צבאיים בנושא השירות המשותף והרבנות הצבאית מטפלת בסוגיות הלכתיות הנוגעות לשירות זה. בשעה שחלק מסמכויות הטיפול נתונות בידי הרבנות, היעדרה של יחידת היוהל"ם מהפקודה יוצר חוסר איזון בין החיילים הדתיים לבין הנשים בצה"ל.
הפתרון המוצע – תיקון פקודת השירות המשותף - איזון האחריות ליישום הפקודה על ידי הוספת סעיף מקביל לסעיף 56, ולפיו: "בסוגיות מגדריות הנוגעות לשירות המשותף תטפל יחידת יועצת הרמטכ"ל לענייני מגדר (להלן: "היוהל"ם"), בתיאום עם הגורמים האמונים על יישום הפקודה".
- יישום הפקודה לשירות המשותף: מהמחקר שאוזכר של המכון הישראלי לדמוקרטיה עולה כי עצם קיומה של הפקודה לא הצליח להבטיח את יישומה התקין בשטח. זאת מכיוון שהיא משאירה מקום רב לפרשנות המפקדים. מסקנה זו נתמכת בסקר שנערך במסגרת מחקר שהוצג, אשר חשף באופן מובהק חוסר היכרות של חיילים עם הפקודה.
הפתרון המוצע – הדרכת מפקדים על יישום פקודת השירות המשותף: יצירת מערכי שיעור ברורים ליישום הפקודה לנוכח היעדר היכרות מספקת עם פקודת השירות המשותף. לצורך כך **יוטמעו מערכי שיעור ברורים הכוללים ניתוח אירועים והסברים על האופן הראוי של יישום הפקודה באותם מקרים. כל זאת לצד קביעת מנגנוני אכיפה שיכללו סמכויות ענישה על חריגה מפקודת השירות המשותף, גם במקרים של החלה מוחמרת שלה.** לבסוף לקראת כל כינוס של ועדת השירות המשותף יופק דו"ח עדכני אשר יסכם את מצב השירות המשותף בשטח. הדוח יכלול בחינת תלונות שהוגשו וסקירה של עמידה ביעדי השירות המשותף – מבחינת מספר המשרתות ביחידות השונות, הכשרת הבסיסים לקליטת נשים וכן הלאה.
- הדרת נשים מתפקידי לוחמה בצה"ל: טיעון נוסף שמלווה את הדיון בישראל – אף אם צה"ל אינו מעלה אותו במפורש – הוא שהכנסת נשים ליחידות לוחמות תקשה על חלק מהחיילים הדתיים לשרת ביחידה. חשש נוסף העולה מטיעון זה, שהמשאבים המוקצים לפתיחת היחידות המותאמות לחרדים, יבואו על חשבון פתיחת יחידות לוחמה נוספות לנשים. המענה לרגישות דתית של חיילים מסוימים לא יכול להיות באמצעות פגיעה בזכויות יסוד של חיילות אחרות, ובמקרה הזה של חיילות שרוצות לתרום ולשרת להתקדם ביחידות הלוחמה השונות בצה"ל. בעוד ישראל נשארת מאחור בכל הנוגע לשילובן של נשים, במרבית מדינות העולם המערבי, אשר בעבר שילוב הנשים היה נמוך משיעור הנשים בצה"ל, חלה התקדמות שהובילה לפתיחת כלל התפקידים בפני נשים. במקביל, מתפרסמים יותר ויותר מחקרים המראים שנשים הוכיחו יכולות פיזיות מספקות וכן כוח מנטלי ונכונות לקחת סיכונים וכי שילובן לא משפיע לרעה על תפקוד היחידה, גם אם היא מעורבת עם גברים.
הפתרון המוצע – שילוב נשים לצד התאמת היחידות לאוכלוסייה החרדית: **יש להורות על פתיחת כלל היחידות לשירות ולדון בשנית בשילוב נשים ביחידות השונות על פי העיקרון שנקבע בוועדת שגב "האדם הנכון במקום הנכון".** זאת בהתאם לערך השוויון, תוך בחינת האפשרות של פתיחת כלל התפקידים בצה"ל לשירות נשים על פי רף קבלה מקצועי ליחידות, המאפשר לכל מי שעומד בו לשרת באותה יחידה בלא לייחס משקל למגדר.

בברכה,

"בנות אלטרנטיבה"